

MAGYARORSZÁG HELYZETE ÉS SZEREPE A NEMZETKÖZI VÍZIVADVÉDELMI TEVÉKENYSÉGBEN*

FARAGÓ SÁNDOR

egyetemi tanársegéd

Erdészeti és Faipari Egyetem, Sopron

A Magyarországon fészkelő, átvonuló és telelő vízivad részletes ökológiai vizsgálata még nem történt meg. Szükséges hogy vázlatosan áttekintsük állományaik környezeti viszonyait, hisz azok együttes értékelése nélkül a védelem és a vadgazdálkodás nem indulhat megfelelő alapról.

A vízivadra ható környezeti tényezők közül Magyarországon is kiemelkedően kell kezelniük az *antropogén tényezőket*. Ennek oka kettős. Az ember egyrészt a vadászaton keresztül *közvetlenül* hatással van a vízivad minőségi és mennyiségi viszonyaira. Sokkal fontosabb azonban a másik, a *közvetett* hatás, ami az élőhely (biotóp) megváltoztatásából fakad.

Az élőhely megváltoztatása

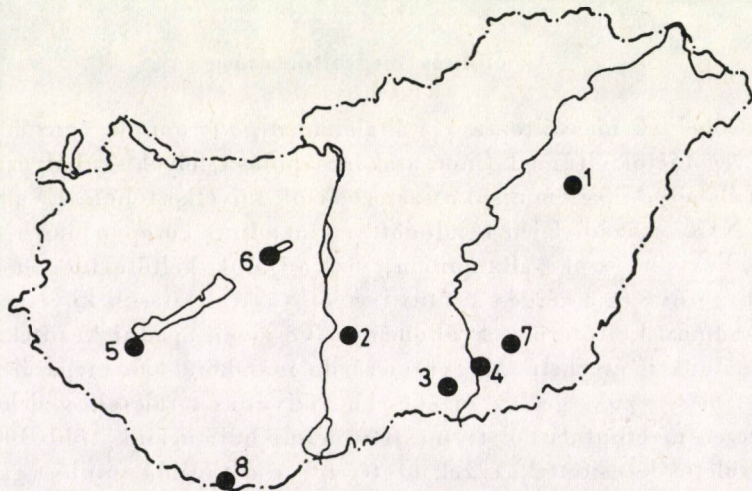
Az élőhelyek megváltoztatása általában *negatív* irányú, azaz az ősi, természetes vegetációk eltűnnek (mocsarak lecsapolása, folyók szabályozása stb.), a vízivad élőhelye megsemmisül a szárazodások következtében. Ez a folyamat nálunk a XIX. század elején kezdődött, s századunk közepén nagyrészt befejeződött. Európa északi államaiban, vízivadjaink költőterületein azonban most vált égetővé ez a kérdés. Az ott történő tájátalakítások következtében a fenno-skandináv költőterületek állományai vészesen apadni kezdtek, aminek a hatása nálunk is érezhető. Magyarországon már korábban megszületett az a felismerés, hogy szükséges az értékesebb vízivadas területek védelme. Többek közt ezen megfontolásból természetvédelmi hatóságaink több 100 000 ha védett területet létesítettek, ezzel megteremtve a további romlást gátló szervezeti rendszert. A védelem sok esetben már csak kései szukcessziós stádiumot érint, amely általában kevésbé értékes. Az *aktív természetvédelem* célkitűzése az eredetihez közelálló, a vízivad szempontjából is optimális biotópok visszaállítása. E rekonstrukció eredményeként, megfelelő táplálkozó és költőterületeket találva, folyamatosan megkezdődik a fauna, így a vízivadállomány minőségi és mennyiségi változása, növekedése.

* Az 1982. február 24—25-i erdészeti és faipari tudományos ülésen elhangzott előadás.

A vízivad élőhelyeinek felmérése Magyarországon még nem történt meg. Ennek egyik feltétele a vízimadarak élőhelyeinek rendszerbe foglalása, tipologizálása. E tipológia alapjait Isakov (1966) rakta le, a Szovjetunió élőhelyeit figyelembe véve. Eber (1969) a Német-síkság viszonyaira alkalmazta e rendszert. E két munka szolgált alapul ahhoz, hogy a nemzetközi összehasonlítást lehetővé tevő, a Kárpát-medence ökológiai viszonyaira adaptált és továbbfejlesztett vízimadárbiotóp tipológiát dolgozzak ki (Faragó 1982). A rendszer figyelembe veszi az eddigi megállapításokat, de többletként, elsősorban a folyóvölgyek, szikes tavak és mesterséges vizek vonatkozásában (Keve, Sterbetz, Kovács munkáit felhasználva) új kategóriákat is felállít.

Az élőhelyek ily módon megalkotott rendszerében a szinkron vízivad (-madár) számlálások alapján meg lehet találni a szoros összefüggést az élőhely és a fajok mennyiségi viszonyai, dinamikája között.

Addig, míg ezek, a matematikai összefüggésekkel is jól szimbolizálható ismereteink hiányosak, felmérhetetlen a védett (passzív védelemmel is) területek jelentősége, mert a potenciális élőhelyeket megőrzik a teljes megsemmisüléstől. E védelem általános szükségességét az IWRB ramsari (Irán) konferenciája fogalmazta meg először 1971-ben. A Ramsari Konvenciót sok ország ratifikálta, köztük 1979. augusztus 11-én hazánk is, 8 terület kiemelten védendő kezelésével (1. ábra). E 8 terület a következő:

1. ábra

1. Hortobágy	15 000 ha
2. Kiskunsági szikes tavak	3 903 ha
3. Pusztaszer—Fehér tó	5 000 ha
4. Mártély Tisza holtág	2 232 ha
5. Kis-Balaton	1 403 ha
6. Velencei tó	965 ha
7. Kardoskút	488 ha
8. Szaporca Dráva holtág	257 ha
Összesen	29 248 ha

Ismételten ki kell jelentenünk — s ez az IWRB 1981. évi XVII. debreceni konferenciáján is kifejezésre jutott —, hogy napjainkban a vízi biotópok viszszaesőszorulása jelenti a vízivad szempontjából a fő veszélyt, s e tekintetben magyarországi viszonylatban kedvezőbb a helyzet, mint Európa többi országában általában.

A vadászat szerepe

Annak ellenére, hogy a vadászat kérdése, eltekintve néhány déli országtól, másodlagos a vízivad-regresszió szempontjából, értékelnünk kell ezt is mint közvetlen emberi tevékenységet.

Vadliba-vadászat

Hazánkban a nagy lilik (*Anser albifrons*), a vetési lúd (*Anser fabalis*) és a kis lilik (*Anser erythropus*) vadászható október 1. és január 15. között. Statisztikáink csak összmennyiséget adnak meg, aminek alapján az elmúlt évtizedben (1970—1980) mintegy a duplájára emelkedett (az emelkedés trendje: $Y' = 4\,719,7 + 213,8 X$) az elejtett mennyiség. Az 1978-as 6000 db körüli maximális mennyiség sem éri el az itt telelő libák 3%-át, tehát a költő állományok veszélyeztetése távolról sem áll fenn. A terítékek területi eloszlása a Dunántúlra koncentrálódik, Győr-Sopron, Komárom, Somogy és Fejér megyék területére. Az alkalmas élőhelyek (rét-legelő, szántó, nádas, halastó) 1000 ha-os (= 10 km²) területére vonatkoztatott országos „relatív” terítéknagyságokat az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat

Egységnyi vízivad-élőhelyre jutó relatív terítéknagyság

Év	Vadliba db/1000 ha	Vadkaesa db/100 ha
1970	0,78	1,54
1971	0,51	1,23
1972	0,54	1,49
1973	0,63	1,41
1974	0,57	1,47
1975	0,78	2,06
1976	0,87	1,50
1977	0,86	2,01
1978	0,97	2,02
1979	0,88	2,02
1980	0,89	2,01
Átlag	0,75	1,62

Vadkacsa-vadászat

Magyarországon a tőkés réce (*Anas platyrhynchos*), a csörgőréce (*Anas crecca*), a böjti réce (*Anas querquedula*), a füttyülő réce (*Anas penelope*) és a barátréce (*Aythya ferina*) vadászható VIII. 1. és I. 15. között. A megfigyelések szerint a teríték döntő hányadát (kb. 95%) a tőkés réce, további jelentős részét a csörgő réce adja. Talán a tőkés réce nagy ökológiai plaszticitásának, mindegyütt megtelepedő, zavarást tűrő tulajdonságának is köszönhető, hogy az utolsó évtizedben csaknem másfélszeresére nőtt a teríték (az emelkedés trendje: $Y' = 103\,105,09 + 4\,277,88 X$). Az egy év alatt elejtett maximális egyedszám 120—130 000 db között alakult. A tőkés és csörgő réce döntő tömegei az Alföldön vonulnak, ezért az alföldi megyék adták a teríték legnagyobb hányadát. A vadkacsák relatív terítékalakulását ugyancsak az 1. táblázat szemlélteti 100 ha (= 1 km²)-os területegységre vonatkoztatva.

Fontos megemlítenünk a tenyésztett és röptetett vadkacsa-állományt, minek terítéke évi 40—50 000 db. Ez a módszer fontos a természetes populációk kémelése szempontjából.

A szelekció és a hibridizáció viszont a génsodródás és a faunahamisítás veszélyét hordozza magával, ezért az ilyen munkát fokozott elővigyázatossággal kell kezelni.

A vadászat szerepét Magyarországon úgy értékelhetjük, hogy megtalálta azt a jövőbe mutató egyensúlyt, amely az állomány nagyság és a terítéknagyság között szükséges, hogy meglegyen. Egy kérdés van, amely sürgető napjainkban, az pedig a *kis lilik* (*Anser erythropus*) *védelme*, vadászatának felfüggesztése.*

Összefoglalás

Összefoglalva a magyar vízivadvédelem helyzetét azt kell mondanunk, hogy a magyar természetvédelmi és vadászati hatóságok mindent megtettek és megtesznek a Pannon-régióban megforduló vízivad védelmére. Mind az élőhelyek védelme, mind a vadászat mértéke a vízivad óvását, fennmaradását segíti elő, s ily vonatkozásban előkelő helyen állunk Európában. Ez ugyanakkor jó példája a vadászat és a természetvédelem együttműködésének, hisz a környezet javítása eredményeként emelkedő vízivad mennyiség egyúttal a vadászat lehetőségeit is emeli.

* A kis lilik 1982-től védett faj lett.